

ФОРМИРАНЕ НА КОМУНИКАТИВНА КУЛТУРА У ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Боряна Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Във фокуса на статията се очертава значението на формирането на комуникативна култура у децата от предучилищна възраст. В този контекст се разглежда ролята на педагога като медиатор. Представени са и особености на конфликтни ситуации в детската градина.

Keywords: communicative culture, preschool children, kindergarten, conflict situations, teacher, mediator

В предучилищна възраст се формират основите не само на интелектуалното и физическо развитие на децата, но и на тяхното нравствено, емоционално-волево, мотивационно, естетическо и социално развитие.

Като измерения в рамките на социалното възпитание се очертават: взаимоотношенията между възрастните и децата, между самите деца, развитие на чувството за отговорност, развитие на социалната компетентност и умението да се решават възникнали конфликти (Roux, 2008).

Наличието на конфликти няма пряко отношение към възрастта на хората, тъй като конфликти се наблюдават както сред децата, така също и сред възрастните. Конфликтните ситуации се свързват с комуникативната култура на участниците, с опита, натрупан в различните дейности, с техните компетентности, интереси, ценностни ориентации. Някои от конфликтите са краткотрайни, други – дълготрайни и оставят следи за цял живот.

Конфликтни ситуации често се срещат в предучилищните заведения. Понякога е необходимо педагогът веднага да реагира, а друг път е желателно той да остави децата сами да се справят, за да натрупат опит и да развият своите емоционални и социални компетентности. Наблюдават се случаи, при които педагозите прибързано наказват деца с определени негативни черти в поведението.

При решаване на конфликтни ситуации се използват следните принципи (Armbrust, 2012):

- необходимо е да се прави разлика между хората и проблемите;
- при възникнал конфликт има много възможности за действие;

- наличие на транспарентност в принципите и правилата;
- различните гледни точки предполагат различни интерпретации;
- притежанието на сила не означава да се наказват другите.

При конфликтни ситуации, в които участват деца, не би трябвало да се търси вина само у тях. Редица възпитателни стилове на родителите също повлияват негативно върху детското поведение: пренебрежение от страна на възрастните, авторитарно възпитание, разглеждане и др.

В една конфликтна ситуация първо се изясняват причините за конфликта: Как е започнал? Кой от участниците е проявил агресивност? Причини за това? Възникнали чувства у децата?

В случаи на конфликти учителят приема ролята на медиатор. От тази си позиция, той се стреми да помогне на децата, като конфликтът между тях се разреши чрез взаимно разбирателство. Ролята на педагога като медиатор предполага неговото включване в петте етапа на конфликтните ситуации (Kolthoff, 2006):

Първи етап: Начало

Учителят избира тихо място, за да успокои агресивните деца и утеши плаещите. След това на участниците в конфликта се дава възможност да разкажат какво се е случило. Поставя се следното условие: когато едно дете разказва, другите трябва да го изслушват, без да го прекъсват.

Втори етап: Представяне на конфликта

Всяко дете изказва своята гледна точка. Учителят изслушва всички, като внимателно повтаря важните моменти и уточнява неразбраното.

Трети етап: Изясняване на причините

Причини могат да са например различните интереси на децата. Необходимо е те да се опитат да разберат позицията на отсрещната страна.

Четвърти етап: Решаване на проблема

Учителят предлага на децата да изкажат мнението си за изход от конфликтната ситуация. Те сами трябва да предложат най-подходящото решение на конфликта.

Пети етап: Споразумение

Децата се сдобряват. Подават си ръце за помирение. По този начин – чрез диалог с другите, те се учат да решават конфликтни ситуации, като се опитват да застанат на отсрещната страна и да разберат мотивите на другите. Необходимо е да се намери общо решение, при което всеки един печели, когато всички печелят.

Едно от измеренията на педагогическото майсторство се изразява и в това учителят да научи децата да общуват културно помежду си, като се ръководят от определени нравствени правила. Едно от тях е „Живей и постъпвай така, че на хората около теб да им е приятно и радостно с теб!“ (С. Петелина).

В някои европейски страни, чрез проекти, педагозите стимулират развитието на социални компетентности у децата, умението им да общуват културно помежду си.

Един такъв проект се е осъществил под ръководството на М. Kolthoff (2011). Цел на проекта е решаване на конфликти в предучилищна възраст. От целта произтичат следните задачи:

- повишаване на сензитивността на децата към чувствата на хората около тях, желание с уважение да се отнасят помежду си, да си помагат, когато другите имат нужда от тях;

- конфликтните ситуации да се преживяват невинно като предизвикващи страх, а като сигнал, че нещо във взаимоотношенията не е наред;

- развитие на емпатийните чувства на децата. Спорът винаги касае чувства, които трябва да се изразят. Децата се учат да познават както своите чувства, така и да уважават чувствата на другите;

- стремеж да се разбере същността на конфликта. У децата се формира умение да поемат отговорност за собствените си действия, да се ориентират към решаване на проблемите, да комуникират помежду си, да се обединяват при съвместното решаване на конфликтите.

За осъществяване на задачите се използват осем модула:

Първи модул: Кой съм и какво мога?

В началото на проекта всяко дете чрез игра казва пред другите какво най-много обича. Другите деца могат да допълнят неговото изказване. Позитивното отношение към собствената личност засилва доверието у себе си и желанието за установяване на контакти с други хора.

Втори модул: Изразяване и представяне на чувства

Децата учат, че всеки човек има чувства, които трябва да се уважават и които обогатяват съвместния живот в групата. Чрез ролеви игри те се опитват да изразят чувства като радост, гняв, тъга. Назовават ги и изтъкват разликите между тях. В целта на модула се включва развитието на емоционалната компетентност на децата. Изразяването на собствените чувства дава възможност по-добре да се разбират чувствата на другите.

Трети модул: Езикът на тялото

Децата изразяват чувствата си чрез мимика, жест и движения, като се включват в различни игрови сцени. Целта е да се стимулират емпатийните им преживявания.

Четвърти модул: Формиране на умение да се изслушват другите

Чрез ролева игра двама възрастни показват две сцени – на изслушване и на неизслушване. След това се провежда дискусия с децата – коя от двете сцени им харесва, коя не им харесва, защо. Правят изводи от ситуациите.

Пети модул: Усвояване на правила

Формулирането и спазването на ясни правила от децата улеснява общуването между тях. Въпреки това, когато се стигне до конфликтни ситуации, те започват да обмислят кои са причините за това, можеха ли да се избегнат конфликтите? Те сами започват да формулират правила като: „Не бий другите!”, „Не ги обиждай!”. Правилата се записват на лист и се поставят на стената, за да се виждат от всички деца.

Шести модул: Решаване на спорове

Този модул започва с история, в която се разказва за спор между две деца. Един техен приятел се доближил до тях и успял да ги съдори. Децата разбират, че понякога, когато се карат, може да им помогне друг човек – възрастен или дете. В разговор с учителя, те се включват активно и разбират, че в конфликтните ситуации има няколко основни момента:

- Наличие на конфликтна ситуация,
- Какво означава решаването на конфликт?
- Как един човек може да помогне и да реши възникнал спор между деца?
- Какво трябва да направи той, за да съдори деца, които се карат?

Въпроси, които могат да зададат децата на участници в конфликтна ситуация:

- Мога ли да помогна?
- За какво сте се скарали?
- Как ще продължите да играете? Имате ли идея?
- Може ли да се съдори и да си подадете ръце?

Седми модул: Какво представлява човекът, който решава конфликти?

Чрез ролеви игри децата се стараят по собствен начин, чрез усвоените от другите модули умения, да решат конфликтни ситуации.

Дава им се възможност и да изобразят чрез рисунки тези ситуации. В една от тях дете е нарисувало себе си между други две деца. Интерпретацията му за рисунката е следната: „Аз съм между две деца, които се карат. Те са много гневни и сърдити. Нарисувал съм ги с разкъсани сърца, защото не се чувстват добре. Моето сърце съм нарисувал със светли цветове, защото съм добре. Искам да им помогна те да се съдори, за да може сърцата им да не са разчупени, а да са светли като моето!“.

Осми модул: Грамота при завършване на проекта

Всяко едно дете в края на проекта получава грамота. То знае, че при възникване на конфликтна ситуация може да получи съвет от други или то самото да помогне на други.

Осъществяването на един проект не означава, разбира се, че за в бъдеще са гарантирани безконфликтни ситуации в детската група. Социалните и комуникативните умения, придобити не само чрез подобни проекти, но и в процеса на ежедневните дейности в предучилищните заведения, ще направят децата по-отзивчиви, готови да разговарят помежду си, да поемат отговорност и да помогнат на другите при възникване на спор.

Многобройните ситуации в детските градини провокират ежедневно развитието на комуникативната култура на децата. Затова обаче е необходимо детските учители да създадат подходящи условия:

- приятна атмосфера, която стимулира към съвместна творческа дейност и комуникации на различни нива: между децата, между отделни подгрупи в детската група, между педагога и децата;

- развитие на умение у децата да се ръководят от общоприети в детската група и формулирани от самите тях правила;
- мотивиране към осъществяване на дейности, които предполагат както активност, така и развитие на чувството на отговорност;
- да се предостави достатъчно пространство за развитие на изследователската дейност, като се стимулират общуването между децата и позитивните им емоции;
- съвместната работа да е насочена към обединяването от една обща идея и комуникации за достигане на предначертания резултат;
- общата дейност винаги предполага възникване и преодоляване на трудности от всички участници;
- при възникване на конфликтни ситуации желателно е децата първо да се опитат сами да решат проблема, а не веднага да се обръщат към учителите за помощ;
- необходимо е да им се остави достатъчно време, за да развият не само компетентностите си, но и за да общуват пълноценно помежду си.

Развитието на комуникативната култура у децата изисква високо ниво на развитие на тази култура у самите педагози.

БЕЛЕЖКИ

1. Roux, S. 2008: Zur Bedeutung sozial-emotionaler Entwicklung im frühen Kindheit. In: <http://www.kindergartenpaedagogik.de/1878.html>

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Armbrust, J. et al. (2012) *Konfliktfelder in der Kita*, Verlag Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kolthoff, M. (2006). *Gesprächskultur mit Kindern*. In: Klein & groß. Praxis Express. Berlin. Cornelsen Verlag.
- Kolthoff, M. (2011). Kinder schlichten Streit. In: *KiGa heute*, 2011/Heft 1.

DEVELOPING COMMUNICATIVE CULTURE IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The main focus of this article is the importance of developing a communicative culture in preschool children. The role of the teacher as a mediator is also considered in this context. The article presents characteristics of conflict situations in the kindergarten.

Dr. Boryana Ivanova, Assoc. Prof.
Plovdiv University „P. Hilendarski”
24, Tsar Asen Str.
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: borjana_ivanova@abv.bg